

Asia Ryijyjen tekijänoikeussuoja

Hakijat P

Annettu 18.12.2018

Tiivistelmä

Ryijykonsepti ei ollut tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos.

LAUSUNTOPYYNTÖ

1. Hakija on ensiksi pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa siitä, ovatko hänen suunnittelemansa ryijykonsepti ja siihen kuuluvat tuotteet tekijänoikeuslaissa tarkoitettuja teoksia. Tuotteita on myyty ja markkinoitu Ragamuf-nimellä. Toiseksi hakija kysyy, rikotaanko hänen tekijänoikeuksiaan Ragmate-tuotteilla?
2. Hänen suunnittelemansa ryijykonsepti muodostuu isosilmäisestä, joustavasta synteettisestä verkosta ryijyalustana ja siihen ryijyrakenteena pitkistä trikoohapsuista solmittavista neuloskuteista. Visuaalinen lopputulos on pörröinen, hieman resuisen oloinen, persoonallinen ryijy. Jokainen ryijy on omanlaisensa uniikki teos, mutta kuitenkin ulkonäkönsä puolesta tunnistettava Ragamuf-hahmo. Hakija sai 2015 idean joustavasta sohvaryijystä, ja teetätti prototyypin siitä. Suunnitelmaan kuului osana se, että ryijyjen valmistus on mahdollista käsityönä ilman koneita. Tekijä voi valita värit esivalitusta värikartasta ja päättää kuviot itse.
3. Hän sopi yrityksen kanssa suunnittelemiensa tuotteiden kaupallistamisesta, mutta sopimus on irtisanottu hänen toimestaan. Yritys on sittemmin aloittanut uuden Ragmate-nimisen tuotemerkin markkinoinnin ja myynnin. Ragmate-tuotteita ei voi ulkonäön perusteella erottaa hänen suunnittelemistaan tuotteista. Hän ei ole antanut lupaa tuotteidensa muunteluun eikä häntä mainita uusien tuotteiden suunnittelijana.
4. Tuoliryijykonsepti on innovaatio tekstiilitaiteessa. Se sisältää tuoliryijykonseptin, materiaaliyhdistelmän sitoa kudetta joustavaan verkkoon sekä valmistustapana sen, että jokainen ryijynte-

kijä voi itse suunnitella solmimansa ryijyn kuviot ja värit siten että yksittäisestä tuotteesta tulee aina uniikki, vaikka sillä on tunnistettava Ragamuf-hahmo. Oleellinen oivallus on tehdä ryijystä joustava, joten se venytettävissä vaihtelevan kokoisten tuolien päälle. Innovaatio solmia kuteita joustavaan verkkoon mahdollistaa tämän.

VASTINE

5. B Oy on antanut asiassa vastineen kertoen, että Ragamuf ei ole kyseisten tuotteiden eli tuoliryijyn ja tyynyn nimi. Ragamuf on B Oy:n rekisteröimä aputoiminimi ja tavaramerkki eli sen kaikkien tuotteiden yleinen kaupallinen tunnus. Hakijan malleissa käytetty räsyryijyteknikka on vanha ja yleisesti käytetty käsityötekniikka. Ryijyjen tekijät suunnittelevat ryijyjensä värit ja kuviot itse haluamallaan tavalla. Jokainen tuote on itsenäinen, tekijänsä suunnittelema teos. Hakija ei ole tuoliryijyjen tekijä eikä hänellä ole tekijänoikeutta toisten luomiin teoksiin, vaikka hän on valmistanut yhden tuoliryijyn.
6. Ragmate-tuotteet eivät ole B Oy:n markkinoimia ja myymiä tuotteita. Ragmate-tuotteiden värit ja suunnittelukonseptit eroavat tuoliryijystä täysin. Ragmate-tuotteiden väriyhdistelmät suunnittelee erikseen siihen koulutettu henkilö, ei ryijyn tekijä. Ryijyn tekijä sitten suunnittelee kuviot värien asettamisessa raameissa. Kuteen pituus on lyhyempi eikä tuotteissa käytetä sama joustavaa pohjaverkkomateriaalia kuin tuoliryijyissä.
7. Vastineen antajan ryijypeite on tasossa oleva normaali ryijy, joka laskeutuu mukaillen esineen päälle. Nämä tasossa olevat ryijypeitteet poikkeavat kolmiulotteisen kappaleen päälle venytettävästä muotoillusta tuoliryijystä täysin ja ne ovat erotettavissa toisistaan toisin kuin lausuntopyynnössä sanotaan. Jokainen Ragmate-tuote on yksittäinen teos eikä loukkaa hakijan tekijänoikeuksia.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

8. Tekijänoikeuslain (404/61) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.
9. Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on yksinoikeus teokseen. Säännökseen si-

sältyvän esimerkkiluettelon mukaan taiteellisina teoksina suojataan muun muassa taidekäsityön tai taideteollisuuden tuotteita tai teos voi ilmetä myös muulla tavalla.

10. Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaiselta teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Luova työ ilmenee tekijän tekemissä valinnoissa työn valmistusprosessin aikana. Riittävän omaperäisten valintojen tuloksena syntyvä työ ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Euroopan Unionin tuomioistuin katsoi 1.12.2011 antamassaan ratkaisussa C-145/10 (Painer), että teos voi saada tekijänoikeussuojaa, jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja siitä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti, ylittyykö teoskynnys.
11. Ollakseen tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu suojattu teos taideteollisuuden tuotteen tulee täyttää itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimukset mahdollisesta käytännöllisestä tarkoituspärsästä huolimatta. Taideteollisuuden tuotteen muotoilussa lopputulokseen saattavat vaikuttaa paitsi tekijän luova panos myös tuotteen käyttötarkoituksesta johtuvat seikat. Tämän vuoksi taideteollisuuden tuotteen on ollut ajoittain vaikeaa saavuttaa tekijänoikeussuoja.
12. Teoksen osa saa tekijänoikeussuojaa, jos se teoksesta erillään tarkasteltuna ylittää teostason eli osaa sellaisenaan voidaan pitää ilmauksena tekijänsä henkisestä luomistyöstä. WIPO:n tekijänoikeussopimuksen (1996) 2 artiklassa sekä Sopimuksen teollis- ja tekijänoikeuksien kauppaan liittyvistä näkökohdista (TRIPS-sopimus 1994) 9 artiklan 2 kohdassa esitetyn määritelmän mukaan tekijänoikeus suojaa ilmaisua, mutta ei ideaa, toimintatapaa, menetelmää tai matemaattisia käsitteitä sinänsä (ks. myös Pirkko-Liisa Haarmann: Tekijänoikeus ja lähioikeudet. Helsinki 2005, s. 50). Samoin tekijänoikeussuojan ulkopuolelle jäävät esimerkiksi teoksen aihe, aiheen käsittelyä ohjaava metodi, valmistusmenetelmät sekä teoksen sisältämät tiedot sellaisenaan. Tekijänoikeussuoja ei siten estä kahta tai useampaa henkilöä esimerkiksi hyödyntämästä samaa ideaa.
13. Korkein oikeus on käsitellyt tekijänoikeutta taideteollisiin tuotteisiin ratkaisussa KKO 1976 II 48. Korkein oikeus katsoi, että kyseessä olleet valaisimet eivät olleet siinä määrin itsenäisiä ja omaperäisiä että ne olisivat olleet taiteellisia teoksia. Valaisimien val-

mistaminen miilumenetelmällä ei vaikuttanut teostason arviointiin. Ratkaisussa KKO 1948 II 464 ei näytetty, että barokkityylinen kattovalaisin olisi ollut omaperäinen taideteos. Toisin ratkaisussa KKO 1962 II 60 taiteilijan suunnittelema rannekoru katsottiin taiteellisen muotoilunsa perusteella tekijänoikeuslain alaiseksi teokseksi. Samoin ratkaisussa KKO 1971 II 4 tekstiilitaiteilijan sommittelemaa ryijyä pidettiin sellaisena taiteellisena teoksena, jota tarkoitettiin tekijänoikeuslain 1 §:ssä.

14. Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt tekijänoikeutta taidekäsitteeseen ja taideteollisuuden tuotteisiin esimerkiksi lausunnoissaan TN 2004:12 (koivuvanerinen seinäke), TN 2005:1 (koristelautanen), TN 2007:11 (kynttilänjalka), TN 2012:12 (vetoketjusta valmistetut korut) sekä TN 2017:9 (mattokonsepti ja yksittäiset matot), joissa mainitut esineet eivät yltäneet teostasoon.
15. Sen sijaan lausunnoissa TN 1999:16 (kaksi mattoa), TN 2003:4 (neulepuserot), TN 2003:8 (kuvioitu kangas) TN 2003:16 (tekstiilityöt), TN 2006:19 (snapsilasit), TN 2008:9 (huivikuosit), TN 2010:10 (Aalto-maljakkopöytä) TN 2012:7 (valaisimet), TN 2013: 15 (astiasarjat) sekä TN 2018:2 (kolme valaisinta) esineet olivat niin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne olivat tekijänoikeuslain 1 §:n tarkoittamia teoksia.
16. Tekijänoikeuslain 2 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, laissa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna. Tekijänoikeuslain 2 §:n 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään sen valmistamista kokonaan tai osittain, suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi sekä millä keinolla ja missä muodossa tahansa. Kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa.

Analyysi ja johtopäätökset

17. Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut sille toimitettua aineistoa ja toteaa saadun selvityksen perusteella seuraavaa.
18. Tekijänoikeuslaki ei tunne jyrkkää jaottelua puhtaisiin taideesineisiin ja käyttöesineisiin, vaan tekijänoikeuslain 1 §:n mukainen esimerkkiluettelo mainitsee nimenomaisesti taidekäsitteeseen tai taideteollisuuden tuotteet suojattavina teoksina. Käyttöesineet, kuten matot, voivat siis saada tekijänoikeudellista suojaa.

19. Käyttötarkoitus saattaa rajata tekijän valintoja voimakkaastikin. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että tässä tapauksessa käyttötarkoitus ei kuitenkaan ole tekijänoikeussuojan kannalta olennaisella tavalla rajannut tekijänsä vapautta tehdä luovia valintoja.
20. Hakijan mainitseman ryijykonseptin osalta tekijänoikeusneuvosto toteaa, että tekijänoikeus ei suojaa teoksen ideaa, periaatteita tai tietoja, vaan ilmenemismuotoa, johon ne on teoksessa saatettu. Ryijykonsepti sisältää materiaaliyhdistelmän ja tavan sitoa kudetta joustavaan verkkoon sekä sen, että jokainen ryijyntekijä voi itse suunnitella solmimansa ryijyn kuviot ja värit siten että yksittäisestä tuotteesta tulee aina uniikki, vaikka sillä on tunnistettava muoto. Ryijykonsepti on idea eikä tekijänoikeussuojaa saava teoksen ilmenemismuoto.
21. Se, saako ryijy tekijänoikeudellista suojaa, arvioidaan kunkin ryijyn osalta tapauskohtaisesti ottaen huomioon muun muassa ryijyn muoto, kuviointi ja väriyhdistelmä. Pelkkä abstrakti konsepti ryijyistä ei saa tekijänoikeudellista suojaa.
22. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lausuntopyynnössä kyseessä oleva ryijykonsepti ei ole tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos. Saman ryijykonseptin käyttö ei näin ollen ole tekijänoikeuden loukkaus. Tämä ei sulje pois sitä, etteivätkö yksittäiset ryijyt voi saada tekijänoikeudellista suojaa. Asiassa ei kuitenkaan ole kyse yksittäisen ryijyn tekijänoikeudellisesta suojasta, joten tekijänoikeusneuvosto ei anna lausuntoa siitä. Tekijänoikeusneuvosto ei myöskään toimivaltansa rajoissa anna lausuntoa mahdollisen muun lainsäädännön soveltumisesta ryijyihin.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Perttu Virtanen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Ulla-Maija Mylly, Rosa Maria Ballardini, Lottaliina Pokkinen, Sanna Nikula, Aku Toivonen, Mari Lampenius, Antti

Kotilainen, Martti Kivistö, Ismo Huhtanen, Timo Enroth, Maria Rehbinder, Tuula Hämäläinen ja Asko Metsola.